

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	6
ПЕРЕДМОВА	7

• Розділ 1 •
КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ
НАПАДІВ НА ІНКАСАТОРІВ

1.1. Характеристика діяльності з інкасації грошових коштів та інших матеріальних цінностей	23
1.2. Криміналістична класифікація нападів на інкасаторів	53
1.3. Криміналістична характеристика нападів на інкасаторів	72

• Розділ 2 •
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПЛАНУВАННЯ
РОЗСЛІДУВАННЯ НАПАДІВ НА ІНКАСАТОРІВ

2.1. Обставини, які підлягають встановленню у кримінальних провадженнях про напади на інкасаторів	103
2.2. Типові криміналістичні ситуації, версії та засоби початкового етапу розслідування нападів на інкасаторів	124

2.3. Подальший етап розслідування нападів на інкасаторів: типові слідчі ситуації та засоби розслідування	156
--	-----

• Розділ 3 •

**ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ
ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НАПАДІВ
НА ІНКАСАТОРІВ**

3.1. Огляд місця події під час розслідування нападів на інкасаторів	177
3.2. Тактичні особливості допиту потерпілих, свідків і підозрюваних при розслідуванні нападів на інкасаторів	201
3.3. Особливості тактики обшуку та окремих судових експертиз при розслідуванні нападів на інкасаторів	235
ВИСНОВКИ	259
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	269

• ДОДАТКИ •

Додаток А	
<i>АНКЕТА</i>	311
Додаток Б	
<i>Підсумкові показники за результатами анкетування респондентів</i>	320
Додаток В	
<i>Анкета з узагальнення кримінальних проваджень за ст.ст. 186, 187, 257 КК України</i>	330

ПЕРЕДМОВА

В умовах сучасного розвитку та реформування українського суспільства важливе місце займає дослідження і вирішення питань боротьби зі злочинністю. Особливо гострої актуальності набули ці питання за останні роки у зв'язку з кількісними та якісними змінами в структурі злочинності, яка характеризується появою нових видів злочинів, вдосконаленням способів підготовки, вчинення та їх приховування, підвищенням ступеня організованості та зростанням професіоналізму зловмисників, високою технічною оснащеністю та їхньою зухвалістю, в тому числі при вчиненні грабежів, розбійних та бандитських нападів.

Важливу роль у розв'язанні даної проблеми відіграє криміналістика, що займає своє особливе місце в системі кримінально-правових наук¹, оскільки саме вона досліджує закономірності підготовки та здійснення злочину, розробляючи, крім усього іншого, методи і системи запобігання злочину. Вирішення методологічних проблем криміналістичних наукових досліджень², де розкриваються ключові практичні

¹ Ищенко Е. П. О месте и роли криминалистики в современной системе уголовно-правовых наук [Текст] / Е. П. Ищенко // Криміналіст першодрукований: міжнар. наук.-практ. юрид. журнал. – Харків: Вид. агенція «Апостіль», 2010. – № 1. – С. 7–10; Матусовский Г. А. Криминалістика в системе научных знаний [Текст] / Григорий Абрамович Матусовский. – Харьков: Вища школа, 1976. – 113 с.

² Іщенко А. В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень [Текст]: монографія / Андрій Володимирович Іщенко; за ред. І. П. Красюка. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2003. – 359 с.

завдання досудового розслідування, знаходять своє вирішення у керівництвах з розслідування злочинів³, у криміналістичному аналізі розслідування злочинів⁴, настільній книзі слідчого⁵, у довіднику слідчого⁶, а частково в окремих методиках розслідування

³ Керівництво з розслідування злочинів [Текст]: наук.-практ. посібник / кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. – Х.: «Одіссей», 2009. – 960 с.; Руководство для следователей [Текст] / отв. ред. П. А. Олейник, О. В. Сорока. – 2-е изд., перераб. – М.: Юрид. лит., 1982. – 448 с.; Руководство для следователей [Текст] / под ред. Н. А. Селиванова, В. А. Снеткова. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 732 с.; Руководство по расследованию преступлений [Текст]: учеб. пособие / рук. авт. кол. А. В. Гриненко. – М.: Изд-во НОРМА (Изд-я группа НОРМА – ИНФРА-М), 2002. – 768 с.; Руководство по расследованию преступлений [Текст] / ред. кол.: И. И. Карпец, Г. И. Кочаров, А. И. Михайлов и др. – М.: Юрид. лит., 1967. – 504 с.

⁴ Кузьмічов В. С. Криміналістичний аналіз розслідування злочинів [Текст]: монографія / Володимир Сергійович Кузьмічов. – К.: НАВСУ – НВТ «Правник», 2000. – 450 с.

⁵ Настільна книга слідчого [Текст]: наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – 728 с.; Настольная книга следователя [Текст] [Александров Г. Н., Апури А. И., Арзуманян Т. М., Арсеньев Б. Я. и др.]; под общ. ред. Г. Н. Сафронова. – М.: Госюриздат, 1949. – 880 с.; Настольная книга следователя. Тактические приемы проведения осмотра места происшествия при расследовании преступлений различной категории [Текст]: научно-метод. пособие / под. ред. А. И. Дворкина. – М.: Изд-во «Экзамен», 2006. – 637 с.

⁶ Шепітько В. Ю. Довідник слідчого [Текст] / Валерій Юрійович Шепітько. – Вид. 3-тє, переробл. і доп. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 208 с.

злочинів⁷ або у загальних положеннях методики розслідування злочинів⁸.

Особливої уваги з боку органів досудового розслідування потребують напади на інкасаторів, розслідування яких викликає чимало організаційних та тактичних труднощів. Зазначений вид злочинів, де зловмисники посягають одночасно і на життя та здоров'я людини, і на власність, є одним з найнебезпечніших та найзухваліших серед інших. Разом з тим, обсяг їх розкриття залишається на низькому рівні. Наприклад, на початок 2014 р. в Україні було розкрито лише 6 із 21 нападів на інкасаторів, вчинених на території України, а до кримінальної відповідальності притягнута лише половина їх учасників. Певною мірою

⁷ Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений [Текст]: автореф. дис. на соиск. учен. степени д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / А. Н. Колесниченко. – Х., 1967. – 34 с.; Колесниченко А. Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений (конспект лекций по советской криминалистике) [Текст] / Алексей Никифорович Колесниченко. – Х. : ХЮРИ, 1965. – 48 с.; Колесниченко А. Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений [Текст]: текст лекции / А. Н. Колесниченко. – Х. : Юрид. ин-т, 1976. – 30 с.

⁸ Матусовський Г. А. Загальні положення методики розслідування злочинів [Текст] / Григорій Абрамович Матусовський // Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – С. 358–392.; Матусовський Г. А. Загальні положення методики розслідування злочинів [Текст] / Григорій Абрамович Матусовський // Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К. : Концерн Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – С. 366–400.

такій ситуації сприяє те, що органи досудового розслідування припускаються тактичних помилок на початковому етапі досудового розслідування при аналізі первинної інформації про кримінально-релевантну подію, при плануванні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, висуненні та перевірці ймовірних версій. Ці недоліки пояснюються відсутністю ефективних організаційно-тактичних методичних рекомендацій, які б враховували особливості елементів криміналістичної характеристики і специфіку криміналістичних ситуацій, що виникають на різних етапах розслідування нападів на інкасаторів.

Теоретичним підґрунтям дослідження є науковий доробок таких вчених-криміналістів, як Л. І. Аркуша, Ю. П. Аленін, О. Я. Баєв, В. Д. Басай, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. Д. Берназ, Р. І. Благута, В. К. Весельський, І. О. Возгрін, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, І. І. Когутич, А. Н. Колесніченко, В. П. Колмаков, В. О. Коновалова, І. І. Котюк, Н. І. Клименко, Ю. Г. Корухов, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, Г. А. Матусовський, В. О. Образцов, М. О. Селіванов, О. О. Подобний, М. В. Салтевський, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько, В. М. Шевчук, В. І. Шиканов, Б. В. Щур, П. В. Цимбал, Ю. М. Чорноус, М. П. Яблоков та інших.

Стратегічне значення в дослідженні мають праці таких авторів, як Jackson A. R. W. and J. M. Jackson⁹,

⁹ Jackson A. R. W. and Jackson J. M. (2004). *Forensic Science*. London, Pearson Prentice Hall.

James S. H. and J. J. Nordby¹⁰, Jasanoff S.¹¹, McCulloch H.¹², Charles E. O'Hara and Gregory L. O'Hara¹³, Terry Baumer and Michael O. Carrington¹⁴, Philip J. Cook¹⁵, McCluskey, John D¹⁶., David O. Friedrichs¹⁷.

¹⁰ James S. H. and Nordby J. J., Eds. (2003). *Forensic Science : An Introduction to Scientific and Investigative Techniques*. Boca Raton FL.

¹¹ Jasanoff S. (2001b). *Science and Law*. International Encyclopedia of the Social and Behavioural Sciences. New York, Elsevier : 13614-13621.

¹² McCulloch H. (1996). *Police Use of Forensic Science*. London:, Home Office Police Research Group.

¹³ Charles E. O'Hara; Gregory L. O'Hara. *Fundamentals of Criminal Investigation*, Seventh Edition. 2003. – 925 p.

¹⁴ Terry Baumer and Michael O. Carrington. *The robbery of financial institutions*. Executive summary, National Institute of Justice, U.S. Department of Justice, 1986.

¹⁵ Philip J. Cook. *Is robbery becoming more violent an analysis of robbery murder trends since 1968*. *The Journal of Criminal Law and Criminology* (1973–), 76(2):480-489, 1985. ISSN 00914169. URL: <http://www.jstor.org/stable/1143614>; Philip J. Cook. *The relationship between victim resistance and injury in noncommercial robbery*. *The Journal of Legal Studies*, 15(2):405-416, 1986. ISSN 00472530. URL: <http://www.jstor.org/stable/724377>; Philip J. Cook. *Robbery violence*. *The Journal of Criminal Law and Criminology* (1973–), 78(2):357-376, 1987. ISSN 00914169. URL: <http://www.jstor.org/stable/1143453>; Philip J. Cook. *Robbery*. In Michael Tonry, editor, *Handbook on Crime and Public Policy*. Oxford University Press, 2009.

¹⁶ McCluskey, John D. 2009. "Robbery". In *21st Century Criminology : A Reference Handbook*, edited by J. Mitchell Miller, 507-14. Los Angeles : Sage.

¹⁷ David O. Friedrichs – *Kapitalističke banke kao kriminalni preduzetnici – slučaj Vol Strita*. Univerzitet Skranton, SAD Univerzitet Zapadne Australije. P. 18–34.

Нормативною основою монографії є положення Конституції України, кодексів і законів України, інших нормативно-правових актів, що стосуються діяльності з інкасації грошових коштів та інших матеріальних цінностей і розкриття й розслідування нападів на інкасаторів. Емпіричне підґрунтя дослідження складають узагальнені дані за результатами проведеного анкетування 400 слідчих (2013–2014 рр.); результати узагальнення 400 кримінальних справ (проваджень) за ст.ст. 186, 187, 257 КК України; аналіз статистичних та інформаційно-довідкових документів, що відображають організаційні та інші заходи органів досудового розслідування щодо попередження, розкриття і розслідування нападів на інкасаторів.

Окремі кримінально-процесуальні, кримінально-правові аспекти методики розслідування корисливо-насильницьких нападів досліджувались у працях А. Ю. Головіна¹⁸, В. І. Завідняка¹⁹, А. М. Костири²⁰,

¹⁸ Головін А. Ю. Расследование грабежей и разбойных нападений : моногр. / А. Ю. Головин. – Тула : Изд-во Тул. гос. ун-т, 2001. – 317 с.

¹⁹ Завідняк В. І. Особливості розслідування злочинів, вчинених проти інкасації грошових коштів, цінностей та цінних паперів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. І. Завідняк ; Нац. акад. прокуратури України. – Київ, 2010. – 19 с.

²⁰ Костира А. М. Організація і тактика розслідування розбійних нападів на інкасаторів [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Костира Андрій Миколайович ; Нац. акад. внутр. справ. – Київ, 2014. – 20 с.

В. І. Оперука²¹, А. Г. Солодовнікова²², В. В. Тищенко²³, М. А. Шматова²⁴ та ін. Водночас методика розслідування нападів на інкасаторів не була предметом окремого наукового дослідження у вітчизняній літературі. Особливо гостро недостатнє теоретичне напрацювання відчувається у межах організації та тактики розслідування нападів на інкасаторів. Своєчасне професійне розслідування та розкриття даної категорії злочинів має свої особливості, які не завжди враховуються на практиці та потребують подальшого дослідження. Вищевикладене обумовлює актуальність теми дослідження, що зумовлюється необхідністю розробки самостійної методики розслідування нападів на інкасаторів, а також потребою оптимізації діяльності органів досудового розслідування.

²¹ Оперук В. І. Методика розслідування розбійних нападів на банківські установи [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Оперук Віталій Ігорович; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2010. – 223 с.

²² Солодовніков А. Г. Особливості розслідування нападів з метою заволодіння чужим майном, вчинених організованими групами [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Солодовніков Андрій Геннадійович; Луганський держ. ун-т внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ, 2008. – 215 с.

²³ Тищенко В. В. Корыстно-насильственные преступления: криминалистический анализ [Текст]: монография / Валерий Владимирович Тищенко. – Одесса: Юрид. лит., 2002. – 360 с.

²⁴ Шматов М. А. Раскрытие насильственных завладений государственными и общественными денежными средствами, совершенных организованной группой лиц. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук, Саратов, 1982. – 24 с.

Метою дослідження є розробка сукупності теоретичних положень і практичних рекомендацій з методики розслідування нападів на інкасаторів. Як зазначає В. В. Тіщенко, головне призначення криміналістичної методики полягає в розробці наукових рекомендацій з ефективного розслідування злочинів різних категорій²⁵. Окрема криміналістична методика – це інформаційно-пізнавальна модель, в якій відображено комплекси методів, засобів, прийомів та рекомендацій типізованого характеру, викладених у описовій або формалізованій формі, щодо раціональної організації процесу збирання, оцінки і використання інформації стосовно специфіки вчинення і розслідування злочинних виявів²⁶. С. В. Великанов виділяє родові, видові, підвидові, комплексні та модифікуючі методики розслідування злочинів²⁷. Дана модель методики розслідування нападів на інкасаторів є міжвидовою і комплексною.

²⁵ Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія / В. В. Тіщенко. – Одеса, 2007. – С. 3.

²⁶ Журавель В. А. Окремі методики в системі криміналістичних знань / В. А. Журавель // Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія : Юридична. – 2015. – Вип. 1. – С. 198.

²⁷ Великанов С. В. Родові, видові, підвидові, комплексні та модифікуючі методики розслідування злочинів [Текст] / С. В. Великанов // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. праць / редкол. : В. І. Борисов та ін. – Х. : Право, 2009. – Вип. 18. – С. 203–217.

Відповідно до поставленої мети у роботі підлягають вирішенню такі завдання:

- охарактеризувати діяльність з інкасації грошових коштів та інших матеріальних цінностей;
- розробити криміналістичну класифікацію нападів на інкасаторів;
- визначити сутність криміналістичної характеристики нападів на інкасаторів та її окремих елементів;
- з'ясувати обставини, які підлягають встановленню у кримінальних провадженнях про напади на інкасаторів;
- виокремити і проаналізувати типові криміналістичні ситуації, версії та засоби на початковому етапі розслідування нападів на інкасаторів;
- навести типові криміналістичні ситуації та засоби розслідування на подальшому етапі розслідування нападів на інкасаторів;
- визначити специфіку проведення окремих слідчих (розшукових) дій та проведення експертиз при розслідуванні даної категорії злочинів.

Об'єктом дослідження є відносини, які виникають у зв'язку із злочинною діяльністю і діяльністю з розслідування нападів на інкасаторів.

Предметом дослідження є методика розслідування нападів на інкасаторів.

У методологічну основу дослідження покладено принцип міждисциплінарності, що характеризує

змішану методологію дослідження як об'єднання положень класичної, некласичної та посткласичної методологій. У концептуальній основі здійсненого дослідження знаходяться взаємопов'язані методологічні підходи, серед яких – антропологічний, системний та герменевтичний, а також використовуються як методологічний інструментарій загальнонаукові, приватнонаукові та спеціальнонаукові методи.

Аргументоване визначення параметрів запропонованої моделі має й суто практичне значення, оскільки формування базової моделі та її оприлюднення – це лише перший крок до її впровадження у практичну діяльність. У подальшому ступінь практичної реалізації нової методики надасть можливість оцінити результати проведеної роботи. Таким чином, за всіх обставин існує зумовленість між рівнем сформованості методики і ступенем її практичної реалізації²⁸.

Отже, теоретична значущість результатів дослідження полягає у формуванні самостійної криміналістичної методики розслідування нападів на інкасаторів з урахуванням економічних, соціальних та інших особливостей, а отримані в ході дослідження результати значною мірою розширяють наукові знання про розслідування нападів на інкасаторів, підстави криміналістичної класифікації та елементи криміналістичної характеристики даного виду злочинів,

²⁸ Журавель В. А. Проблема формування базової методики розслідування злочинів / В. А. Журавель // Вісн. Акад. прав. наук України. – Х. : Право, 2008. – № 1 (52). – С. 241.

тактичних особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці конкретних методичних рекомендацій з розслідування нападів на інкасаторів та гнучких ситуаційних алгоритмів, здатних підвищити ефективність діяльності органів досудового розслідування.